

Usprkos protivljenju lokalne zajednice izgradnji prekobrojnih hidrocentrala na rijekama Bosne i Hercegovine te nizu optužbi za ekocide, broj predviđenih koncesija za ove tobože ekološke i energetske učinkovite projekte se ne smanjuje. Ovakvo ignoriranje mišljenja javnosti svjedoči krajnje pogrešnoj i neučinkovitoj ekološkoj politici u BiH: njezini socio-ekonomski aspekti potpuno su zagušeni interesima privatnih investitora.

Elektroenergetsku proizvodnju ekološkog tipa u Bosni i Hercegovini odlikuju dvije osnovne značajke: daleko najveći dio angažiranih ili zacrtanih obnovljivih izvora su prirodni vodotoci, a već u aktualnoj ranoj fazi razvoja takve energetike može se reći da ona okuplja mahom privatne investitore. Energetska tranzicija ka tzv. obnovljivcima, s osloncem na europsko-unijsku politiku, stoga pokazuje očekivane karakteristike one druge, odnosno prve tranzicije - promjene društvenog uređenja s početka pretprošlog desetljeća. Progresivnom ekološkom cilju u ovom slučaju izmiče socijalna dimenzija, i sve zakonske beneficije u produkciji organizirane su prema interesu kapitala, naspram moguće njezine demokratizacije i komunalizacije. Uslijed profilerskog zamaha u novonastalom sektoru s relativno niskim ulaznim troškom i brzim povratom, posve logičnim se obratom iznevjerava i proklamirana ekološka svrha tranzicijskog pothvata.

Jer, prirodni vodotoci, ne samo u BiH, samo uvjetno jesu i obnovljivi izvori; neophodni zahvati na njima, u gradnji energetske-proizvodnih objekata, u pravilu nepovratno mijenjaju integralni režim riječnih i potočnih biotopa te hidrodinamike i erozivnosti tla. Neke od posljedica takvog preuređivanja, uz naknadno zapuštanje reguliranih korita, diktirano javno-budžetskim rezovima, mogle su se uočiti s katastrofalnim poplavama na području crnomorskog ili savskog sliva u toj zemlji prije tri godine. Iako se javna svijest o štetnosti pretjerane hidroregulacije u BiH već dobrano razvila, međutim, nema većih naznaka da će ubrzo to utjecati i na razvoj emancipacijskog i socijalnog pristupa sektoru.

Dvije baze podataka koje smo odabrali za ovaj pregled zorno ukazuju na proporcije vladajućeg trenda, a prva je registar projekata Operatora za obnovljive izvore energije i efikasnu kogeneraciju Federacije BiH. Uvidom u listu energetske pogona lako je ustanoviti da većina od preko 170 objekata jesu upravo hidroelektrane koje u odnosu na solarna postrojenja - praktično jedina još zastupljena - naročito prednjače s obzirom na instaliranu snagu i projiciranu godišnju proizvodnju u megavatsatima. Odmah upada u oko i da izostaju energane pogonjene biomasom koja se inače smatra najpotentnijim izvorom ekološke struje u BiH.

Odnos privatnog i javnog: rijeke načičkane projektima

Drugu korisnu bazu podataka otvorile su inozemne ekološke organizacije EuroNatur i RiverWatch u sklopu balkanske kampanje Save the Blue Heart of Europe (Spasimo plavo

srce Europe). Mapa s ucrtanim hidroenergetskim projektima, realiziranim ili tek planiranim, predočava zapanjujuće visoki intenzitet developerskog interesa na bosansko-hercegovačkim rijekama i potocima. Dvije središnje rijeke navedenog sliva, Vrbas i Bosna, doslovno su načičkane projektima. Tek nešto manje zanimanja privukle su daljnje dvije najduže rijeke u toj zemlji, Drina i Neretva; potonja je pritom i, treba naglasiti, dominantna žila jadranskog sliva Bosne i Hercegovine. Govoreći o Neretvi i posebno njezinu gornjem toku, određeni dio energetske-proizvodne invazije tiče se javnih sektorskih poduzeća, npr. onog u posjedu entitetskih vlasti Republike Srpske, ali i njihovih prekograničnih suradnika kao što je Hrvatska elektroprivreda. Uloga države ipak se ovdje sastoji prvenstveno u servisnoj funkciji za potrebe individualnih privatnih ulagača, nalik onoj u Hrvatskoj koja je s dotičnom politikom odmakla već nešto dalje. U osnovi, država priređuje ambijent za brzi prodor investitora u sektor, određuje godišnje razvojne kvote u megavatsatima i osigurava tehnički zahtjevan plasman energije u opću distribucijsku mrežu, a koji model ne obećava konačnu isplativost za ukupni javni sustav. I dok BiH već oko trećinu potrošene energije dobiva iz hidroelektrana, primarno onih starijih te izgrađenih javnim sredstvima, planira se dizanje tog udjela na 41 posto do 2020. godine, ali uglavnom iz novih obnovljivaca koje bi posjedovali privatni subjekti.

Odnos i javnog i privatnog interesa, kao i ovlasti koje su zadržane na državnom ili entitetskom nivou, ili su pak - za objekte manje snage - prepuštene kantonima, dobro ilustriraju učestali i nerijetko uspješni slučajevi narodnog bunta protiv ekocida. Naravno, protestira i druga strana: zainteresirani privatni lobiji standardno kritiziraju državnu birokraciju i slične dežurne krivce za usporavanje poslovnog progresa koji se opravdava ekološkim rezonom, a na takav diskurs često se love i politički nedovoljno osviješteni ljubitelji prirode. Utoliko je veoma indikativan bio i jedan od projekata na tragu lokalno-kolektivnog ulaganja, premda su mu nositelji crkvene organizacije poput Caritasa i biskupije, no koji je zaostao daleko iza lukrativnih privatno-poslovnih obnovljivaca.

Energetska demokratizacija

Socijalno motivirani pokušaji, u tom pogledu, zaustavljaju se na području BiH već u začetku ili se realiziraju s ograničenim dosegom, pa se potrebe šire zajednice s konačnom perspektivom energetske demokratizacije i decentralizacije još uvijek ne uspijevaju afirmirati. A to nam potvrđuju i riječi Nataše Crnković iz banjalučke udruge Centar za životnu sredinu. "Vlasti pogoduju privatnim interesima moćnih investitora ili sitnih biznismena, dok se ne podstiče razvoj energetske objekata i postrojenja koja bi bila u vlasništvu zajednica. Obzirom da aktivno pratimo razvoj hidroenergetskog sektora, mogu reći da do sada nismo svjedočili izgradnji mikro ili male hidroelektrane od strane lokalne

zajednice ili one koja bi njima bila na korištenju. Nasuprot tome, većina lokalnih zajednica se tim projektima oštro protivi, upravo zato što oni od toga nemaju koristi. Kvote za obnovljive izvore energije su uglavnom rezervisane za hidroelektrane, gdje ide većina subvencija”, kazala je Crnković za Bilten.

Predsjednica CZŽS-a napomenula je i da hidroenergetski projekti, osim što mogu dovesti do trajnih poremećaja i nesagledivih posljedica na prirodu, u pravilu ograničavaju pristup vodi lokalnim zajednicama te utječu na neravnopravnu raspodjelu korištenja vode kao zajedničkog prirodnog resursa. “BiH je jedna od posljednjih zemalja u Evropi”, dodala je, “koja ima kvalitetnu prirodnu vodu za piće, a što se izgradnjom hidroelektrana drastično mijenja i ugrožava pravo naših građana na čistu i zdravu vodu za piće. Iako vlasti u BiH hidroenergetske projekte predstavljaju kao potencijal za otvaranje novih radnih mjesta, u praksi se to pokazalo netačnim, jer se na malim hidroelektranama zapošljavaju najviše jedna do tri osobe.”

Izvor: bilten